

*Ілляш О. Е., к. т. н., доцент, Билим Л. Р., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», Полтава, Україна*

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНОГО ВПЛИВУ ПЛАНОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА РІШЕНЬ ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ НА ДОВКІЛЛЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ

Оцінка зміни факторів навколишнього середовища, особливо тих, що є найбільш впливовими на стан здоров'я людини, та аналіз причинно-наслідкових зв'язків між ними та біологічними функціями організму людини, є важливою складовою при плануванні будь-яких рішень на місцевому, регіональному, державному рівнях [1, 2].

Процеси поводження з відходами призводять хоч й до опосередкованого впливу, але постійно діючого на усі компоненти довкілля шляхом утворення й надходження емісій забруднюючих речовин в атмосферне повітря, водні горизонти і поверхневі водні об'єкти та ґрунти.

За результатами аналізу поточної екологічної ситуації та стану здоров'я населення Полтавської області, який був проведений в ході стратегічної екологічної оцінки документа державного планування «Комплексної програми поводження з твердими побутовими відходами у Полтавській області на 2022-2030 роки» [3], можна констатувати, що переважним фактором негативного впливу на умови життя та здоров'я людей є емісії забруднюючих речовин в атмосферне повітря та ґрунтові води в наслідок наявності в області та експлуатації значної кількості місць видалення твердих побутових відходів (далі – ТПВ).

Відповідно важливим етапом для області було здійснення попереднього оцінювання експлуатаційного стану існуючих полігонів й звалищ ТПВ [2, 3], результати якого не одноразово обговорювалися й уточнювалися із кожною територіальною громадою задля визначення фактичної кількості діючих на кінець 2021 року місць видалення ТПВ та їх подальшого статусу. В результаті була одержана й систематизована наступна інформація:

- загальна кількість облікованих полігонів і звалищ ТПВ на території Полтавської області (станом на 01.01.2022) – 709 об'єктів;
- кількість полігонів й звалищ, що залишаються в експлуатації на період до 2030 року, для подальшої реконструкції або розширення – 7 об'єктів;
- кількість звалищ, що залишаються у тимчасовій експлуатації як необхідні інфраструктурні об'єкти, й будуть виводитись із

експлуатації після введення в дію регіональних об'єктів оброблення відходів (РООВ) (п. 3.5 [3]) на територіях відповідних кластерів – 56 об'єкта;

- кількість звалищ, що не відповідають санітарним та екологічним вимогам й підлягають першочерговому закриттю, – 274 об'єкта;
- кількість звалищ, відносно яких буде прийнято рішення у 2022 році, й які планується вивести із експлуатації у 2025 – 2030 роках – 354 об'єкта;
- кількість звалищ, що станом на 01.01.2022 вже закриті та ліквідовані або готуються до ліквідації – 18 об'єктів.

Переважна більшість цих місць видалення не забезпечені належними системами постійного моніторингу за станом навколишнього середовища в районах їх розміщення, що вимагається чинним природоохоронним законодавством України. Відповідно відсутні дані щодо фактичних рівнів забруднення компонентів довкілля в районах розміщення цих об'єктів.

Тому опираючись на аналітичні матеріали [2, 3] була здійснена експертна оцінка потенційного впливу планованих об'єктів та рішень щодо поводження з побутовими відходами на компоненти довкілля та здоров'я людей. В ході даної експертної оцінки приймалось до уваги, що встановлення прямого зв'язку з процесами поводження з відходами, є утрудненим, а інколи не можливим в наслідок опосередкованого впливу цих процесів, але й заперечувати відсутність такого зв'язку не можливо. Крім того, усі процеси поводження з відходами відносяться до комплексних, тобто задіюються усі компоненти довкілля, а значить при впливі на них об'єктів збирання, транспортування, видалення, оброблення, перероблення та знешкодження відходів можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з кількома факторами впливу одночасно. А це значить, що виділити окремий внесок об'єктів інфраструктури управління та поводження з побутовими відходами у процеси зміни стану довкілля та їх вплив на здоров'я населення, у більшості випадків об'єктивно не можливо.

Важливим елементом проведеної експертної оцінки стало виявлення можливих зв'язків між запланованими рішеннями Програми [3] та потенційними екологічними проблемами й ризиками для навколишнього середовища та здоров'я населення (таблиця 1), пов'язаними із реалізацією даної Програми, розробником якої є колектив кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

**Екологічні проблеми та ризики впливу на довкілля
та здоров'я населення**

Назва виду відходу	Суть екологічної проблеми	Ризики впливу
<p>Побутові відходи</p> <p>Відходи інфраструктури населених пунктів</p> <p>Відходи подібні побутовим</p>	<p>1. Відбувається поступове збільшення обсягів муніципальних відходів, до яких входять відходи домогосподарств, відходи інфраструктури населених пунктів, відходи близькі до побутових, при зменшенні кількості населення, що проживає в області.</p> <p>2. Постійно змінюється морфологічний склад змішаних побутових відходів, основою тенденцією є збільшення частки таропакувальних (переважно легких) компонентів.</p> <p>3. Визначення морфологічного складу змішаних побутових відходів, що направляються на видалення, практично не здійснюється.</p> <p>4. Переважна більшість побутових відходів видаляються на звалища/полігони без попереднього оброблення.</p> <p>5. Більшість місць видалення побутових відходів є звалища, які не забезпечені усіма необхідними засобами захисту навколишнього середовища від різних видів забруднення.</p> <p>6. Місця видалення/захоронення відходів займають значні території в області.</p> <p>7. Недосконалість контролю за експлуатаційними станом місць видалення відходів, зокрема за системою обліку тих відходів, що направляються на видалення.</p> <p>8. Недієвою є існуюча система екологічного моніторингу за станом навколишнього середовища в районах розміщення полігонів і звалищ ТПВ.</p>	<p>1. Відсутність інформації щодо рівнів впливу об'єктів видалення відходів на довкілля створює ризик неконтрольованості процесів забруднення за їх інтенсивністю, масштабом й напрямом руху емісій, а значить неконтрольованості впливу на здоров'я людей.</p> <p>2. Переважна більшість місць видалення побутових відходів не забезпечена інженерними засобами захисту довкілля (відсутній ізоляційний екран, система дренажування, обвалування по периметру території тощо), що збільшує ризик забруднення навколишнього середовища в процесі експлуатації даних об'єктів.</p> <p>3. Розташування звалищ ТПВ у безпосередній близькості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - до сільськогосподарських угідь створює ризик потрапляння забрудненого поверхневого стоку з ділянок звалищ на їх території; - до водоохоронних зон поверхневих водних джерел призводить до погіршення їх санітарного стану внаслідок потрапляння забрудненого поверхневого стоку з ділянок звалищ на їх території; - до рекреаційних зон й природного-заповідних територій призводить до зниження їх цінності та втрати біорізноманіття. <p>4. При неконтрольованому накопиченні забруднюючих</p>

	<p>9. Продовжується експлуатація сміттєзвалищ, що не відповідають екологічним нормам й не мають відповідних землекадастрових документів.</p> <p>10. Організація системи збору та вивозу габаритних й ремонтних відходів наявна лише в окремих містах області.</p> <p>11. Відходи обслуговування зелених насаджень (зелені відходи) в основному не обліковуються окремо й вивозяться для видалення на звалища ТПВ, тобто втрачається цінний ресурс.</p> <p>12. Відсутня на законодавчому рівні методологія оцінки ризиків довкілля, спричинених експлуатацією полігонів й звалищ ТПВ.</p> <p>13. Відсутня на законодавчому рівні методологія визначення класу небезпеки відходів.</p> <p>14. Недіючим є механізм розширеної відповідальності товаровиробників за управління відходами внаслідок незатвердження законопроекту про управління відходами.</p>	<p>речовин у ґрунтовому середовищі створюється ризик довготривалого відчуження земель, навіть після закриття звалищ ТПВ, та ускладнення їх опдальшого цільового виклористання.</p> <p>5. Неконтрольованість процесів в «тілі» звалищ не дозволяє прогнозувати процеси, що потенційно можуть бути причинами надзвичайних ситуацій в районах розташування звалищ ТПВ.</p> <p>6. Подальша практика переважного видалення побутових відходів без їх оброблення створює в області негативний психологічний клімат та знижує загальний імідж Полтавського регіону.</p>
--	---	--

Підсумовуючи, все вище зазначене, можна констатувати, що поетапна реалізація запланованих у Програмі заходів [3] надасть можливість повного або часткового вирішення наявних проблем поводження з відходами в області й усунення або мінімізації зазначених ризиків для навколишнього середовища та здоров'я населення. Ті ж впливи на довкілля, що будуть виникати при будівництві, реконструкції та експлуатації інфраструктурних об'єктів поводження з побутовими відходами, по-перше, будуть мати опосередкований характер, а, по-друге, не будуть перевищувати нормативно допустимих рівнів за рахунок застосування сучасних технічних рішень та проведення процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД) на кожному етапі, передбаченому законодавством України.

Використані інформаційні джерела:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80/page>

2. *Регіональний план управління відходами у Полтавській області до 2030 року (проект). Електронний ресурс: – Режим доступу: <https://www.adm-pl.gov.ua/advert/oprilyudnennya-dlya-obgovorennya-proektu-regionalniy-plan-upravlinnya-vidhodami-u-poltavskiy-> (дата оприлюднення - 22.07.2021)*

3. *Комплексна програма поводження з твердими побутовими відходами у Полтавській області на період 2022-2030 роки (проект). Електронний ресурс: – Режим доступу: <https://www.adm-pl.gov.ua/advert/oprilyudnennya-dlya-obgovorennya-proektu>*